

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PSYCHOLOGIE

**Analýza agrese a agresivity u dětí předškolního
věku**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hana Levová

Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Kubíková, Ph.D.

Plzeň, 2023

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne

.....
vlastnoruční podpis

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Kateřině Kubíkové Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, ochotu a trpělivost. Dále bych ráda poděkovala Mateřské škole Mirošov za možnost realizace praktické části.

OBSAH

Úvod	2
2 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	4
2.1 MOTORICKÝ VÝVOJ	4
2.2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ	4
2.3 EMOČNÍ VÝVOJ A SOCIALIZACE	5
2.4 ŘEČ	5
2.5 KRESBA	6
2.6 HRA.....	6
3 AGRESIVITA A AGRESE.....	8
3.1 AGRESIVITA	8
3.2 AGRESE	8
3.3 TEORIE AGRESE.....	9
3.4 DRUHY AGRESE.....	10
3.5 FUNKCE AGRESE	12
3.5.1 Nejčastěji má agrese za cíl posunout hranice	12
3.5.2 Jiným úkolem agrese je zajistit aktivitu	12
3.5.3 Ochrana a obrana vlastního psychického i fyzického území, ochrana vlastních hranic	12
4 AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ	13
4.1 PŘÍČINY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	13
4.2 AGRESIVNÍ DÍTĚ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	16
5 MOŽNOSTI ZVLÁDÁNÍ AGRESIVITY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	17
6 METODOLOGIE VÝZKUMU	19
6.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	19
6.2 VÝZKUMNÉ METODY.....	19
6.3 PRŮZKUMNÝ SOUBOR.....	19
7 TÝDENNÍ VZDĚLÁVACÍ PLÁN	21
8 REALIZACE VZDĚLÁVACÍHO PLÁNU	28
ZÁVĚR.....	35
RESUMÉ	37
SEZNAM LITERATURY	38
SEZNAM OBRÁZKŮ A PŘÍLOH	39
<u>OBRÁZKY A PŘÍLOHY</u>	<u>I</u>

ÚVOD

Ve své bakalářské práci se budu podrobně zabývat problémy, které jsou v dnešní době často řešeny veřejností-agrese a agresivita u dětí předškolního věku. Agresivita se ve světě objevuje téměř všude, je součástí našich životů a je takřka nereálné, aby z našeho světa zmizela, jelikož ji potřebujeme. Je však důležité, abychom dokázali zlou agresivitu určitým způsobem potlačit a usměrnit. Dle mého názoru se v každé době rodí děti bez rozdílu stejné. Jsou však ovlivněné konkrétní dobou, ve které žijí. A nejen tím. Na dětskou psychiku má vliv i nevhodná výchova, moderní technologie, nedostatek podpory, bezpečí či porozumění. To bohužel způsobuje, že dítě není schopné postavit se konkrétnímu problému čelem. Objevuje se u něj proto nevhodné patologické chování, které má podobu agrese nebo šikany. Neuvědomujeme si ale fakt, že dítě se tímto způsobem brání a volá o pomoc při řešení právě prožívající náročnou životní situaci.

Tímto tématem se zabývalo mnoho psychologů. Jedním z nich byl Konrad Lorenz, podle něhož se u agrese jedná o pudové vnitřní napětí, které neustále narůstá a ve svém okolí hledá nejrůznější podněty pro své vybití. To slouží k tomu, aby člověk nebo jiný druh živočicha ve světě přežil, a to z hlediska těch nejsilnějších ve společnosti. Dle Konrada se ale ve světě neobjevuje dostatečné množství příležitostí k tomu, aby se člověk mohl vybit. Z toho důvodu si tvoříme různé konfliktní situace, ve kterých můžeme projevit svou agresi. Freudova teorie o agresi spočívala v tom, že člověka ovládají dvě síly-pud života a pud smrti. Ten může směřovat dvěma směry-do sebe a navenek. Je-li pud smrti cílen do vlastního organismu, hovoříme o sebezničení. Směřuje-li navenek, je v jeho zájmu zničit organismus jiný. Dle Freuda lze pud smrti určitým způsobem redukovat, avšak žádný organismus nemá šanci se ze své pudovosti vyvázat. Fromm ve své publikaci zmiňuje, že člověk *je ovládán impulsy k ničení buď sama sebe, nebo druhých, a tomuto tragickému osudu se nemůže příliš bránit. Z toho plyne, že z hlediska teorie pudu smrti není agresivita reakcí na určité podráždění, ale je trvale působící silou, zakořeněnou v samotném lidském organismu.*” (1997, s. 29)

V předškolním věku je velmi důležité předcházet agresivním projevům, jelikož toto období je charakteristické pro formování dětské psychiky a je třeba dbát na včasnou prevenci, aby toto patologické chování nemělo fatální následky v jeho budoucím působení ve společnosti.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

V širším slova smyslu je toto období označováno od narození dítěte až do jeho nástupu do školy. V užším smyslu toto období chápeme jako „věk mateřské školy“. Zmíněné označení nelze chápat pouze z tohoto hlediska, jelikož mnoho dětí do mateřské školy nechodí a základem tak stále zůstává rodinná výchova, na kterou navazuje mateřská škola a napomáhá v rozvoji dítěte.

1.1 MOTORICKÝ VÝVOJ

Co se týče motorického vývoje, v tomto období jsou vývojové změny již méně nápadné, jelikož dítě se do 3 let věku naučilo chodit po rovném i nerovném terénu, chodit do schodů, skákat. Během navštěvování mateřské školy se dítě v motorice zdokonaluje téměř každý den. Zlepšuje pohybovou koordinaci, kdy leze například po žebříku, umí házet míč nebo skáče z nízké lavičky. Správný vývoj obratnosti dítěte je velmi významný pro jeho další působení ve společnosti vrstevníků a vývoj jeho soběstačnosti, která se později projeví způsobem, že dítě se samo zvládne obléknout či svléknout nebo si obuje boty. S malou pomocí je schopné se obsloužit i na toaletě, včetně mytí rukou.

1.2 KOGNITIVNÍ VÝVOJ

Kolem čtvrtého roku dítě zásadně mění způsob svého myšlení. Do té doby u něj převládalo symbolické, nebo také předpojmové myšlení, kdy užívalo různá slova či symboly jako předpojmy-napůl vázané na individuální předměty, napůl směřujících k obecnosti. „*Nyní již uvažuje v celostních pojmech, které vznikají na základě vystižení podstatných podobností. Usuzování je však zatím vázáno na vnímané či představované-vždy se dítě zaměřuje na to, co vidí či vidělo, i když to už rozčleňuje...*“ (J. Langmeier, D. Krejčířová, 2006, s. 90). Během stádia názorného myšlení však dítě ještě nedokáže myslet logicky. I přes to, že umí vyvodit určité závěry, jsou tyto úsudky závislé obvykle na vizuálním tvaru. Obě doposud zmíněné fáze myšlení jsou vázané na vlastní činnosti dítěte a jsou egocentrické, antropomorfické, magické a artificialistické.

1.3 EMOČNÍ VÝVOJ A SOCIALIZACE

První sociální skupinou, ve které se dítě pohybuje a orientuje, je především rodina. Ta ho blíže seznamuje s ostatními lidmi a celou společností. Celý socializační proces je rozdělen do tří vývojových aspektů. Prvním je vývoj sociální reaktivity, který je definován jako „vývoj bohatě diferencovaných emočních vztahů k lidem v bližším i vzdálenějším společenském okolí.“ (J. Langmeier, D. Krejčířová, 2006, s.93). Pokud je tento vývoj nějakým způsobem narušený, nebo dokonce tento vývoj zcela selhal, dítě není schopné komunikovat verbálně ani neverbálně s ostatními lidmi či dětmi, straní se jim a hraje si raději samo. Druhým stádiem je vývoj sociálních kontrol a hodnotových orientací. Dítě přijímá určité hodnoty a normy, které si postupně vytvořil z různých zákazů od rodičů nebo jiných „mocných“ dospělých. Dítě je tak na základě přijatých norem a pravidel schopné přizpůsobit své chování v určitých situacích a není pro společnost nikterak nebezpečné. Jedinci, kteří v této fázi selhali, jsou často označováni jako delikventi s poruchou osobnosti. „V útlém dětství je dítěti dovoleno víceméně všechno-nemusí udržovat tělesnou čistotu, nemusí jíst samo lžičkou, neočekává se od něho, že hned uposlechne rozkazu rodičů. Teprve později je podrobováno sociálnímu tlaku, aby své chování přizpůsobilo způsobům, které jsou společností schvalovány, a aby se chovalo podobně jako dospělí členové. V jednotlivých společnostech se různí doba, kdy k tomuto obratu mezi povolností a nátlakem dochází, nebo kdy se mění období shovívavosti v období socializace.“ (J. Langmeier, D. Krejčířová, 2006, s. 94). Poslední vývojovým aspektem je osvojení sociálních rolí. Jedinec dokáže přijmout vzorce chování, které od něj očekávají ostatní členové společnosti. Lze to chápat i tak, že člověk během svého života naplňuje několik rolí dohromady.

1.4 ŘEČ

Nástup dítěte do mateřské školy má velký vývojový význam, jelikož se díky komunikaci s učitelkou a ostatními dětmi v řeči velmi zdokonaluje. I přes to, že kolem třetího roku dítě nahrazuje hlásky jinými a jeho řeč je nedokonalá, ve čtvrtém a pátém roce je dětská řeč značně lepší a nastupuje do školy téměř bez problémů. V tomto období se rozšiřuje slovní zásoba a dítě je schopné tvořit podřadná souvětí. A to i díky tomu, že rádo naslouchá různým příběhům, pohádkám a má snahu dané poznatky opakovat. Dokáže zazpívat písničku nebo odříkat krátkou básničku. Učí se vyprávět o sobě, o svém okolí nebo zvládne odříkat základní matematickou řadu.

1.5 KRESBA

Tříleté dítě svou zručnost cvičí i během nenáročných pracovních činností, na pískovišti nebo během kreslení. A právě kresba má důležitý vliv na jeho psychickou stránku a sama má svá vývojová stádia, která na sebe přirozeně navazují. Tříleté dítě kresbu začíná různými čarami, ať už vertikálními, horizontálními nebo kruhovými. Před vstupem do první třídy, tedy kolem šestého roku, dokáže nakreslit čtverec, obdélník nebo trojúhelník. I kresba lidské postavy má svůj charakteristický vývoj. Prvním stádiem je hlavonožec, kterému dítě kreslí pouze hlavu s očima a ústy a končetiny. Nemusí jít však o lidskou postavu, může znázorňovat jakékoliv zvíře, jako je například žába. Dítě prostřednictvím kresby projevuje svou fantazii a představivost. Postupem času je lidská postava daleko propracovanější, dítě se zaměřuje na různé detaily v podobě krku, trupu, očí, ústa, nos, uši.

1.6 HRA

Celé předškolní období dítěte lze označit jako období hry. Hra je pro dítě tou nejzákladnější a nepřirozenější činností. Existuje mnoho klasifikací her, se kterými se děti seznamují. Jsou to například hry funkční, konstrukční, iluzivní nebo úkolové. Dítě se prostřednictvím hry seznamuje s novými situacemi, podněty a má příležitost poznávat a vyzkoušet pro něj dosud neznámé věci. Na základě toho se u dětí rozvíjí intelektové schopnosti a dovednosti. Je však důležité, aby dítě hra především bavila a zajímala. Hra dává dítěti prostor pro uvolnění, vyjádření svých myšlenek, pocitů, fantazie a představivosti. V mateřské škole by měla převažovat volná hra, kterou lze chápat jako činnost, při které si dítě samo zvolí, jakým způsobem bude hru realizovat - zda si vystačí sám nebo si bude hrát s ostatními kamarády, jaké hračky a pomůcky během hry využije a jaká pravidla budou nastolena. Samo si určuje to, jak dlouho se bude konkrétní hře věnovat. Aby byla hra hrou, musí si ji dítě zvolit svobodně. Nikdo nesmí dítě do hry nutit, samo musí být hlavním iniciátorem. Podle Piageta je pro období předškolního věku nejdůležitější symbolická hra. Je charakteristická především tím, že jeden objekt symbolizuje objekt jiný. Je zde uplatněna především představivost, dítě si význam daného předmětu určuje dle své potřeby.

Lze uvést příklad, kdy si děti hrají na pískovišti na vaření, kde pečou dort. Písek bude představovat mouku a lopatička vařečku. V symbolické hře se dítě dostává do role, které si samo zvolí. Může si hrát na princeznu, která ztratila střevíček a je smutná, nebo na piráta,

který uloupil poklad. Dítě, které se dostává do určitých rolí, dokáže lépe pracovat se svými emocemi a obecně se v nich lépe vyznat. Naučí se chápat určitá pravidla a jejich dodržování. Dítě tak díky hře získává sociální normy a hodnoty kultury, což zdůrazňoval například Vygotskij. Zdůrazňoval také zónu nejbližšího vývoje, která vyjadřuje vzdálenost mezi aktuální úrovní dítěte a potenciální vývojovou úrovní. Je proto důležité, aby bylo dítě dostatečně podporováno ze strany rodičů i učitelů.

2 AGRESIVITA A AGRESE

2.1 AGRESIVITA

Agresivita pochází z latinského slova Aggresivius a lze jej přeložit jako „útočný“. „*V pedagogické oblasti se pod pojem „agresivita“ většinou zařazují výbuchy vzteku, které bez morálních zábran a hranic propukají vůči ostatním, vůči vlastní osobě nebo vůči věcem. Vyhržování, řvaní, bití, kousání, plivání, škrábání, strkání a kopání jsou příklady toho, jak děti mohou běžně reagovat na sebemenší podnět.*“ (Erkert, 2011, str. 7) Agresivitu lze chápat jako určitou vnitřní pohotovost útočného jednání. Toto může mít mnoho podob. Jedinci s vysokou mírou agresivity těžce bojují sami se sebou, protože často reagují velmi impulzivně na podněty, nad kterými by se lidé ani nepozastavili. Naopak lidé s menší mírou agresivity zvládají vypjaté situace daleko lépe, a proto je s nimi leckdy snazší komunikace. Agresivita je vlastnost, která je přirozená a nutná pro přežití živočichů. Je tak logické, že určitá míra agresivity je žádoucí u každého jedince.

2.2 AGRESE

V současné době nelze najít jednu konkrétní definici agrese, jelikož existuje mnoho publikací, ve kterých se autoři zabývají problematikou tohoto tématu. Všichni se se svým popisem tohoto pojmu více či méně shodují, a proto si každý musí vybrat takovou definici, která je mu blízká a které nejvíce rozumí. Zdeněk Martínek ve své publikaci agresii definoval takto: „*Agrese-útok, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.*“ (Martínek, 2009, s. 9) Agrese zahrnuje jisté emoční stavy a vnitřní impulzy jednání, jako je například vztek, zuřivost, dokonce i pohrdání. To vše je společností negativně hodnoceno. I přes to, že je agrese vnímána jako věc nepříjemná, patří mezi jeden z nejdůležitějších aspektů našich životů. Agrese slouží jako obrana vůči objektu. Lze tedy říci, že agrese je projev každého organismu, který mu zajišťuje existenci na světě. Proto patří mezi neodmyslitelnou součást všech životů. Je však důležité, aby se z benigní agrese, která je pro nás nutná a uspokojuje naše základní potřeby, nestala agrese maligní. Ta směřuje k destruktivitě a je charakteristická především pro společnost lidí.

Agrese se zabývá ambivalentním významem, považuje se tak za tzv. sémantický paradox, znamenající dobro i zlo. Jestli bude mít agrese negativní a nežádoucí náboj, nebo bude naopak pozitivní, rozhoduje lidský mozek. Ten funguje na principu intolerance,

neuznává tedy dvojí pravdu a má potíže s relativitou. Odlišujeme dva typy agrese. První je typická pro lidi, i pro zvířata. Druhý typ je charakteristický pouze pro člověka, jelikož se jedná o agresi s pozitivním významem. V reálném životě je agrese většinou spojována s negativními emocemi, zlem, násilím a destruktivitou. Za zlou agresi jsou zodpovědná mozková centra, jejichž drážděním u lidí vznikají emoce, jakou jsou například láska, tolerance, strach nebo nedůvěra. Mozková centra jsou uložena v limbickém systému, především v amygdale, která generuje negativní emoce a agresivní chování, které se objevuje především u jedinců, které se cítí ohroženi.

2.3 TEORIE AGRESE

V této kapitole se blíže seznámíme s určitými teoriemi, které se zabývají příčinami vzniku agresivního chování. V současné době si mnozí pedagogové ani rodiče nedovedou vysvětlit, kde se v dětech bere zlost, nebo schopnost ubližovat ostatním dětem.

Jednou z teorií je Teorie vrozené agrese, kterou se zabývali dva autoři. Prvním byl Sigmund Freud. Podle něho pochází lidská energie ze dvou základních zdrojů-libida (pud života a rozkoše) a thanatose (pud smrti). Jakmile dojde ke konfliktu mezi těmito energiemi, vzniká u jedince agrese. Agrese je v každém z nás, ale liší se intenzitou. Někdo je impulzivní, vztahovačný a do konfliktních situací se dostává častěji než ti, kteří při konfliktu dokážou přistoupit na určitý kompromis, jsou společenšší a mají nízkou míru agresivního náboje. Druhým autorem, který se přikláněl k této teorii, byl Konrad Lorenz. Dle něj vzniká agrese na základě našich genetických predispozic, které jsou spouštěčem agresivního chování vůči druhé osobě. Lorenz vytvořil hydraulický model agrese, který vypovídá o tom, že se v jedinci agresivní energie neustále hromadí.

Další teorií je Teorie agrese vzniklá na základě frustrace. Již z názvu můžeme říct, že v tomto případě vzniká agrese tehdy, kdy je jedinci znemožněno splnění požadovaného cíle, kdy u něj vzniká právě frustrace. V krajních případech dochází i k deprivaci, která je charakteristická naprostým nedostatkem uspokojení potřeb. S uspokojováním potřeb také souvisí pyramida potřeb, kterou vytvořil Abraham Maslow. Na prvním místě jsou fyziologické potřeby, kam řadíme potřeba jídla či pití. Následuje potřeba bezpečí a jistoty. Na třetím místě je potřeba lásky a sounáležitosti. Na předposledním místě je potřeba úcty a uznání. Posledním stupněm pyramidy je seberealizace.

2.4 DRUHY AGRESE

Martínek (2015) popisuje několik druhů agrese, jako je přímá a nepřímá, verbální a fyzická, aktivní či pasivní. Které se navzájem různě prolínají. Rozlišuje také agresi instrumentální, emocionální a frustrační.

- **Fyzická aktivní přímá agrese** - je typická pro využití agresorovy fyzické síly. Oběť bije, kope, kouše, štípe apod.,
- **Fyzická aktivní nepřímá agrese** - při tomto druhu agrese se agresor nepodílí na ubližování druhé osoby. Pouze tomu přihlíží a pro ublížení využije například jinou osobu
- **Fyzická pasivní přímá agrese** - pokud chce oběť dosáhnout cíle, agresor mu v tom jednoduše zabrání například tím, že mu zničí školní pomůcky
- **Fyzická pasivní nepřímá agrese** - agresor odmítá splnit určitý požadavek
- **Verbální aktivní přímá agrese** - tento druh agrese se mezi dětmi a obecně ve společnosti vyskytuje nejčastěji. Agresor své oběti pomlouvá, uráží je nebo zesměšňuje
- **Verbální pasivní přímá agrese** - agresor ignoruje druhého, nekomunikuje s ním, zkrátka dělá, jako by ho ani neviděl
- **Verbální aktivní nepřímá agrese** - agresor pomlouvá například oblečení, účes nebo celkové chování druhé osoby. Dopouští se i určitých legráček, které však oběť považuje za nepříjemné
- **Verbální pasivní nepřímá agrese** - typ agrese, kdy jedinec přihlíží na to, když někdo osočuje nevinnou oběť, zkrátka se ho nezastane
- **Emocionální agrese**-tento druh agrese je způsoben tím, kdy se u jedince hromadí negativní prožitky, které pro něj způsobily bolest a byly značně nepříjemné. Je proto provázena silným emočním nábojem, kdy je pro jedince velmi snadné projevit se agresivně. Tento typ agrese propuká náhle, není promyšlený a jedinec neodhadne budoucí následky svého chování, pro které je typické bouchání nebo křičení. Pokud jsme v přítomnosti člověka, u kterého propukla emocionální reakce, je důležité vůbec nereagovat a nechat ho, až se uklidní sám. U dětí je důležité, abychom ho za tento projev netrestali, ale počkali, až svou zlost vybije na bezpečném místě a poté mu sdělili, že jeho chování mohlo negativně působit i na ostatní děti. Mezi vlastnosti jedince s tímto typem agrese je netrpělivost, dráždivost, nesnášenlivost nebo špatná nálada.

- **Instrumentální agrese**-tento typ agrese lze rozdělit na žádoucí a nutnou. Je charakteristická jako dobře promyšlená a jedinec jedná agresivně s přesně jasným a stanoveným cílem. Uplatňuje ji v případě, kdy chce vědomě uspokojit své potřeby. Rád ovládá druhé a ubližuje jim tím, že si vše předem dobře promyslí. Dalo by se říci, že tito jedinci jsou sebejistí, nemají potíže s pocitem méněcennosti a jednají převážně chladně a záměrně. Příkladem tohoto typu agrese je například šikana.
- **Frustrační agrese**-jak už z označení vyplývá, tento typ agrese je spojen s frustrací. Ta vzniká v případě, kdy jedinci stojí v cestě určitá překážka v momentě, kdy chce dosáhnout nějakého cíle. Můžeme se s ní setkat u dětí, které jsou vychovávány liberální výchovou. To znamená, že rodiče své děti rozmazlují a nedávají jim příležitosti postavit se problému nebo řešit určitý konflikt přijatelně, jelikož nemají stanoveny přirozené hranice nejen vůči ostatním dětem, ale i vůči sobě. V důsledku nevytvořených hranic nemají děti schopnost řešit agresi sociálním způsobem. Nedokážou se samy rozhodnout, což je dost frustrující. Děti vychovávané liberální výchovou se často nudí, jsou ochuzeny o různé zážitky, kdy by mohly samy něčeho dosáhnout, být na sebe pyšní a ze svého výsledku mít radost. Toto vše může mít velmi zásadní vliv i na kognitivní funkce dítěte a jeho působení ve školním prostředí. Jakmile dítě ve škole zažije neúspěch nebo nedokáže pochopit látku, jedná agresivně, jelikož jeho intelektový deficit nenajde jiný způsob řešení.

2.5 FUNKCE AGRESE

Funkce agrese rozdělil Svoboda (2015):

2.5.1 NEJČASTĚJI MÁ AGRESE ZA CÍL POSUNOUT HRANICE

Dítě chce posunout své hranice, co se týče teritoria svého vlivu. Nechce být tak omezován ve svém psychickém či fyzickém prostoru.

2.5.2 JINÝM ÚKOLEM AGRESE JE ZAJISTIT AKTIVITU

Tato funkce ukazuje důležitost podnětů k vykonání nějaké činnosti. Pokud je člověk nečinný a určitá činnost je mu odírána, vytvoří si sám zdroj aktivity. Děti mladšího věku své aktivity vyjadřují především fyzicky. Pokud nastane případ, kdy si člověk nenajde zdroj aktivity, přesměruje agresi do sebe, což způsobuje nepříjemné stavy jako je nerovnováha organismu, podrážděnost a v některých případech dochází i k depresím.

2.5.3 OCHRANA A OBRANA VLASTNÍHO PSYCHICKÉHO I FYZICKÉHO ÚZEMÍ, OCHRANA VLASTNÍCH HRANIC

Každý si tělesné hranice tvoří již od narození, kdy se našich hranic ostatní dotýkají. Tvoří se na základě toho, co se nám líbí, z čeho máme dobrý pocit a co je nám naopak nepříjemné. Pokud je naše psychické nebo fyzické území nějakým způsobem narušeno, začneme se logicky a bez váhání bránit, kdy je agrese zcela na místě.

3 AGRESIVNÍ CHOVÁNÍ

S agresivním chováním se setkáváme již u dětí v mateřské škole, kdy si dítě svůj vztek může vybit na neživém předmětu, například na dřevěné hračce. Tuto situaci řeší pedagogové většinou tak, že rozbitou hračku musí rodiče opravit, čímž se dítě zbaví zodpovědnosti za svůj čin a přenesení jej na dospělou osobu. V tomto případě je důležité, aby bylo dětem řečeno, že danou hračku takové zacházení jistě „bolí“ a je na místě zákaz hraní na určitou dobu. Projevy agresivního chování nemusí směřovat pouze na druhou osobu nebo neživý předmět. Jedinec se může chovat agresivně i k sobě samému, což je nazýváno autoagrese. Setkáváme se s ní u dětí, které prožívají náročnou životní situaci v podobě rozvodu rodičů, týrání a zneužívání jejich osoby nebo prožívání frustrace určité potřeby.

Prostřednictvím agresivního chování jedinec vždy dosáhne svého cíle. Je to mechanismus, ať už obranného, nebo útočného, při kterém dochází k porušování sociálních norem, destruktivnímu chování a omezování lidských práv. Agresivní chování doprovází nejčastěji hněv a vztek. Podporuje ji také frustrace, kterou lze definovat jako zabránění v dosažení konkrétního cíle. Čím více se bude frustrace stupňovat, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že se jedinec bude chovat agresivně. Toto chování má určitá stádia - nejprve se objeví negativní výraz v obličeji, který je následován zvýšením tónu hlasu. Tento moment je však řešitelný tím, že lze zasáhnout a zabránit následnému agresivnímu chování.

3.1 PŘÍČINY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ

Předpoklady k agresivnímu chování jsou vrozené. Mezi nejhlavnější příčiny patří kromě dědičnosti také prostředí, ve kterém se dítě nachází a jakým způsobem je dítě vychovááno.

Uvádí se, že agresivní chování je až z 60% ovlivněné genetickými faktory. Nejvýznamnějším prostředím pro děti je bezprostředně domov, kde na děti působí rodiče, které jsou pro ně vzorem. Lze tedy předpokládat, že pokud se rodiče chovají agresivně, bude se tak chovat i jejich dítě. Nemusí to být ale vždy pravidlem. Agresivitu lze pozorovat i u dítěte, které vyrůstá v normální rodině. Martínek (2015) poukazuje na fakt, že hlavní příčinou agresivního chování u dětí je prostředí, ve kterém žije a je zde vychovááno tzv. skrytě agresivní matkou. Tento model spočívá v tom, že matka své dítě na veřejnosti obhájí, chrání a trestání se vyhýbá. Umí být velmi přesvědčivá v tom, že není schopná své dítě jakkoliv potrestat. A právě ono potrestání nechává na otci, kterému sdělí veškeré prohřešky dítěte a s klidným svědomím přihlíží na jeho následné kárání. Dítě to tak vnímá

jako zradu a nemá v matce důvěru, jelikož ji považuje za jakéhosi zrádce, který si s ním problém neumí vyřešit mezi čtyřma očima, ale stěžuje si rodičům. V případě, kdy je trestající osobou otec, ke kterému se dostanou „přibarvené“ informace od matky, dítě v danou chvíli neví, jakým způsobem bude potrestáno. Začne pociťovat dva nejhorší pocity, které u člověka mohou nastat. Tím prvním je nejistota-v tomto případě dítě neví, co s ním bude. A právě tento pocit způsobuje hyperaktivitu a agresi. Druhým pocitem je bezmoc, kdy dítě neví schopné určité obrany vůči otci, který je větší a silnější. Dítě tak přestává důvěřovat i matce, která se jeví za tu hodnou a veškerou zodpovědnost nechává na otci. Jakmile je dítě těmito situacím vystaveno pravidelně, začne mít pocit, že na něj ve světě čeká vždy nebezpečí a nemá žádnou blízkou osobu, u které by se mohl schovat a být tak v případě ohrožení v bezpečí.

Další příčinou agresivního chování je prostředí, ve kterém si dítě uvědomuje, že prostřednictvím agrese dosáhne cíle. Kolem třetího věku se snaží prosadit své vlastní já, jelikož si uvědomuje samo sebe. V tomto období vynucuje pozornost například křičením, vztekáním a podobným typem chování. Rodiče na to však reagují ústupem, nikoliv jiným výchovným prostředkem. Dítě se naučí, že mu bude ustupováno vždy a agresivní chování bude pro získání svého cíle využívat i nadále.

S touto situací se učitelky v mateřských školách setkávají téměř denně. Stačí být ráno v šatně, kdy rodič přemlouvá svou ratolest, aby se převléklo či přezulo. A čím více dítě přemlouvá, tím více jej odmítá. Dítě vycítí, že je rodič naprosto bezradný, a proto s ním lze snadno manipulovat. Věčné ustupování je velmi nežádoucí formou výchovy. Rodiče by měli dětem dát jasně najevo, že jejich odmítavé a agresivní chování nikam nevede. Důležitá je nejenom důslednost a neústupnost, ale i čas, který věnují dětem.

Naprosto neuvěřitelnou a nepochopitelnou situací je v době, kdy dítě k agresivitě nabádají sami rodiče. Utrvují ho, že v dnešním světě jde převážně o konkurenci, a proto je třeba se vždy o svůj názor či postavení „bít“. Bez spolupráce rodičů je naprosto zbytečné tento problém nějakým způsobem řešit. K velkému problému dochází v momentě, kdy se terčem agresivity stávají sami rodiče, kteří se cítí ohroženi a hledají pomoc u odborníků. Agresivní chování dítěte se v tomto případě už nedá terapeuticky pozastavit, ale řeší se to určitou formou represe.

Možnou příčinou agresivity je organické poškození mozku, s čímž souvisí jeho dvě hlavní oblasti. Jednou z nich je limbický systém, obsahuje dvě propojené struktury-amygdalu a

hippocampus, které ovlivňují kontrolu emocí. Druhou oblastí je mozková kůra, k jejíž poškození může dojít v jakémkoliv věku. Jelikož jsou korové oblasti spojeny se sociálním učením, poškozením frontálního laloku dochází k nadměrnému vnímání různých podnětů z okolí. Jedinec se chová neklidně, vztahovačně, dokáže se snadno vyprovokovat a často se u něj mění nálady.

Další příčinou, která způsobuje u dětí agresivní chování, jsou bezesporu média, zejména sledování televize, hraní počítačových her nebo sledování různých videí. Tento problém se v mateřských školách projevuje většinou po víkendu nebo dlouhodobé nemoci dítěte, protože právě v těchto chvílích se děti věnují sledování televize, kde sledují své hrdiny, kteří se nechovají zrovna společensky přijatelně. Mnohdy jednají agresivně vůči ostatním osobám nebo různým předmětům. Dítě si pak tyto formy chování snadno vštípí a má pocit, že se chová správně. Vliv médií může mít negativní dopad nejen na agresivní chování, ale také zdravotní stav dítěte, jelikož bývá náchylnější k různým nemocím či omezením z důvodu nedostatku pohybu.

Neměli bychom však připisovat nežádoucí způsoby chování pouze rodině. Problém spočívá v celé společnosti, která si na jedné straně stěžuje, že u dětí narůstá agresivita, oproti tomu není schopna podporovat zájmové činnosti dětí nebo zařizovat dostatečný počet dětských hřišť v okolí bydliště, zejména ve velkých městech. Zde se právě nachází mnoho parků nebo obecně zelených ploch, na kterých není možné realizovat nerušenou a bezpečnou hru. Proto děti raději tráví čas ve vnitřních prostorách a nejraději se zabavují již výše zmiňovanými médii. Pokud dítě nemá dostatek základních potřeb, ke kterým patří hlavně láska a bezpečí, nemohou se divit, že se u jejich ratolestí objevují způsoby nežádoucího chování již ve velmi raném věku.

3.2 AGRESIVNÍ DÍTĚ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

V období předškolního věku je pravděpodobné, že se dítě nechová agresivně s úmyslem někomu ublížit. Spíše jde o jistou obranu nebo pokus, kterým dítě zjišťuje, zda toto chování funguje na ostatní tak, aby dosáhlo svého cíle. V mateřské škole si děti většinou neví rady se svými emocemi, nejsou schopny jisté emoční kontroly. Proto nemůžeme hned dítě hodnotit tak, že je zlé, zákeřné nebo nevychované. Mohl toto chování jen odkoukat od svých rodičů nebo blízké osoby a zkrátka ho přijal jako vzorec svého chování. Nějaké dítě může být samozřejmě energičtější, kdy na podněty reaguje jinak než ostatní, může mít jiné potřeby a jiné zájmy. Jakmile se u dítěte projeví živější temperament, jde o jeho vrozenou dispozici. V domácím prostředí mu může chybět například i láska, pravidla slušného chování nebo pozornost. I z těchto důvodů může dítě reagovat agresivně. Proto je velmi důležité dítěti říct a hlavně ukázat, že na určité situace lze reagovat jinak, mírněji. Není k smíchu projevovat své emoce navenek, ať už jsou pozitivní či negativní. Všechny emoce je třeba ventilovat, především u těch negativních je třeba najít vhodný způsob. V mateřské škole tomu mohou skvěle pomoci nějaké sportovní aktivity nebo hry k uvolňování agresivity.

4 MOŽNOSTI ZVLÁDÁNÍ AGRESIVITY V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Jakmile si všimneme, že se dítě projevuje agresivně, určitě nás to nepotěší a spíše pocítíme zlost, nebo dokonce i zklamání. Proto bychom měli mít na paměti, že je důležité umět pracovat s takovými dětskými pocity tak, aby dítě vědělo, jak se příště chovat lépe. Pokud chce dítě prostřednictvím agrese dosáhnout nějakého cíle, chová se tímto nepřijatelným způsobem a my si ho v danou chvíli nevšímáme, pozná, že touto cestou ničeho nedosáhne a samo přestane. Stane-li se ale, že si děti ubližují úmyslně, je na místě stanovení si jasných pravidel a zásad. Je ale důležité, abychom s dětmi komunikovali klidně a nejprve jim dali prostor pro zklidnění. Až pak bude mít vzájemný rozhovor efekt. Nesmíme ale děti z ničeho obvinít, nevyčítáme jim tento způsob chování, a hlavně je nepoučujeme. Základem dobrého úspěchu je především naslouchání dítěte, porozumění jeho pocitům a jejich pojmenování. I přes to, že při řešení konfliktů jsme na straně oběti, děti nesmí mít pocit, že jsou zahrnuty do kouta. Musí mít dostatek prostoru a času na své vlastní vyjádření, proč došlo k problému. Měly by dostat šanci, aby našly možné řešení, jak daný problém vyřešit a jak se k tomu postavit. Pro děti je jistě přínosné, když je v nalezení konkrétního řešení podpoříme. Dítě ucítí důvěru, kterou jsme do nich vložili, a při dalších možných konfliktech budou mít snahu se zachovat jinak, lépe. Pro děti je důležité, aby se ve svých pocitech, i těch negativních, dokázaly orientovat a umět je pojmenovat. To jim poté pomůže snadněji se s takovými pocity vyrovnávat. Agresivní chování lze řešit prostřednictvím různých her, při kterých se děti dokážou vybit a ventilovat nepříjemné emoce. Konkrétní hry je budou bavit, čímž se u nich negativní emoce opět zklidní. Další účinná metoda, která si využívá během řešení konfliktů, je hraní rolí. Je však důležité, aby byly dětem předloženy takové situace, které jsou jim blízké. Mělo by dojít k jasnému a srozumitelnému jednání, které vede k nalezení přijatelného řešení. Je jasné, že každé dítě přistupuje k dané situaci jinak, a proto se může stát, že nastane situace, kdy děti navrhnou více možných správných řešení. Je třeba děti v jejich nápadech podporovat a rozvíjet schopnost empatického cítění a vzájemného pochopení.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Jak už bylo výše zmíněno, v současné době dochází ke stále častějšímu výskytu agresivního chování u dětí nejen předškolního věku. To je zapříčiněno především nevhodnou výchovou rodičů, nedostatkem porozumění a podpory a velmi uspěchanou dobou ovládnutou médií. Toto nežádoucí chování slouží jako obrana vůči náročné životní situaci a neschopnost se s takovou situací vyrovnat.

5.1 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Jelikož jsem se s agresivními projevy během praxe v mateřské škole setkala již několikrát, rozhodla jsem se proto zaměřit se na toto téma podrobně. V praktické části bakalářské práce se zabývám prevencí agresivity u dětí předškolního věku. Hlavním cílem bylo vytvořit týdenní vzdělávací plán zaměřený na prevenci agresivního chování. Díky konkrétním aktivitám se děti blíže seznámily se svými emocemi. Zajímalo mě, jak se budou během celého týdne chovat a především jak se k tomuto tématu postaví, jelikož výsledek celé prevence agresivního chování vyplýval z jejich názorů a zkušeností.

5.2 VÝZKUMNÉ METODY

Během realizace praktické části v mateřské škole byly využity zejména projektivní techniky, konkrétně hraní rolí nebo vyprávění příběhů. Během činností byla využita také metoda pozorování.

5.3 PRŮZKUMNÝ SOUBOR

Tento vzdělávací plán jsem realizovala v Mateřské škole v Mirošově ve třídě Sluníček. Třídou obvykle navštěvuje celkem 19 dětí, bohužel se tento počet v průběhu týdne kvůli vysoké nemocnosti dětí snižoval. V týdenním vzdělávacím plánu s názvem VÍM, JAK SE CÍTÍM, jsou podrobně napsány konkrétní cíle a očekávané výstupy. Vypsala jsem zde také konkrétní metody a formy, které byly v průběhu týdne využity.

První den jsme se zaměřili na emoce, seznámili jsme se se základními náladami a projevy emocí. Děti hrály pohybovou hru, na kterou jsme navázali různými otázkami. Vedli jsme tak diskusi o svých pocitech, náladách, prožitcích.

Druhý den jsem dětem přečetla příběh O Ošklivém káčátku, který jsme si poté i zdramatizovali. Děti se prostřednictvím příběhu ztotožnily s emocemi druhých. V rámci

prevence jsme si povídali o tom, jak se k ostatním chovat tak, abychom si vzájemně neubližovali.

Třetí den se nesl v podobném duchu jako předchozí. Nejdříve jsme si prostřednictvím pohybu připomněli různé nálady, které děti předváděly. V řízené činnosti jsme si zopakovali pohádku z předchozího dne, avšak hlavním cílem byla komunikace s dospělými. Stále jsme pracovaly s daným příběhem.

Na čtvrtý den bylo naplánované řešení konfliktů. I v tento den jsme si nejdříve zahrály pohybovou hru na princip pexesa. Hledaly k sobě do dvojice kamaráda se stejným obrázkem. V řízené činnosti jsme se seznámily s tématem konfliktů. Děti vycházely hlavně ze svých zkušeností, které měly možnost nakreslit na papír. Poté jsme si jejich výkresy společně představili a vedli rozhovory.

Poslední den jsme začaly tancem. Děti poslouchaly mnou vybrané písničky, do jejichž rytmu tancovaly. Výběr písniček nebyl náhodný, jejich melodie se lišily v náladách, které měly děti poznat a sladit tak pohyb a výraz s daným rytmem. Během řízené činnosti jsme si opakovaly vše, s čím jsme se seznámili v průběhu týdne. Nejprve děti pracovaly samostatně u stolečků, kde vybarvovaly zeleně a červeně různé situace. Po této činnosti jsme společně obrázky hodnotili a třídili. V závěru jsme si řekli, co se nám na tomto týdnu líbilo nejvíce, a určité aktivity reflektovali.

6 TÝDENNÍ VZDĚLÁVACÍ PLÁN

Týdenní plán: VÍM, CO CÍTÍM

Cíle tématu:

- Dítě se seznámí s různými projevy emocí
- Dítě rozliší negativní i pozitivní emoce
- Dítě pojmenuje konkrétní agresivní chování
- Dítě pojmenuje svoji náladu a náladu druhých
- Dítě převypráví a zdramatizuje konkrétní děj
- Dítě v rámci prevence řeší různé konfliktní situace

Očekávané výstupy:

- Orientace v pocitech svých i ostatních
- Umět vyjádřit různé emoce
- Osvojit si základní pravidla slušného chování
- Ohleduplné chování k ostatním
- Plynulá komunikace s ostatními
- Pochopení principu vyprávěného příběhu
- Samostatnost v rozhodování

Metody výuky

- Komunikační kruh
- Rozhovor
- Diskuze
- Práce s příběhem
- Dramatizace
- Hra v roli
- Pohybová hra
-

Formy výuky

- Frontální
- Skupinová
- Individuální

První den

Cíl: Dítě pojmenuje různé nálady a emoce

Dítě vypráví o svých zážitcích

Dítě dramaticky ztvární danou situaci

Motivace: Obrázky smajlíků

Komunitní kruh: S dětmi se společně přivítáme a povíme si, jakou máme dnes náladu, jak se cítíme. Poté si na koberec položíme obrázky smajlíků, které mají odlišné nálady (radost, smutek, pláč, hněv, strach...) Každé dítě si vybere obrázek, který se shoduje s jeho aktuální náladou a konkrétní emoci pojmenuje.

Řízená činnost: Společně si budeme ukazovat různé emoce. Zahrajeme si hru: Poznej, jak se cítím. Princip spočívá v tom, že učitelka řekne jednu konkrétní emoci, kterou děti předvádí, následně se jich ptá na různé otázky:

Radost: Jak se chováte, když máte radost? Co vám udělalo v poslední době největší radost? Bylo Vám příjemné, když jste radost pocítily?

Smutek: Z čeho býváte nejvíce smutné? Líbí se vám, když jste kvůli něčemu smutné? Co děláte, když vidíte svého smutného kamaráda?

Pláč: Co vás naposled rozplakalo? Utěšil vás někdo, když jste plakaly? Utěšily jste už někdy vy, když někdo plakal?

Vztek: Jak se cítíte, když jste našťvané? Co vás v poslední době našťvalo nejvíce? Co udělat pro to, aby nás vztek opustil?

Strach: Čeho se nejvíce bojíte? Je vám příjemné, když máte z něčeho strach? Co vám od strachu nejvíce pomůže? Viděly jste někoho, kdo se bál? Pomohly jste mu nějak?

Láska: Máte někoho rádi? Jak k někomu projevujete lásku? Řekli jste někdy někomu, že ho máte rádi? Myslíte si, že je na světě někdo, koho nemá nikdo rád? Myslíte si, že je takový člověk šťastný?

Poté se děti rozdělí do 3 skupin. Každá skupina si vybere jednu emoci, na kterou si společně vymyslí příběh a zdramatizují ho.

Reflexe:

Sedneme si s dětmi zpět do kruhu a zopakujeme si, o jakých emocích jsme si dnes povídali. Jakou máte náladu teď? Změnila se vaše nálada během her? Co vás dneska bavilo nejvíce? Bylo něco, co se vám dnes vůbec nelíbilo?

Druhý den:**Cíl:** Dítě naslouchá čtenému příběhu

Dítě daný příběh zdramatizuje

Dítě vyjmenuje alespoň jedno pravidlo, jak se správně chovat k druhým

Motivace: Obrázek ošklivého káčátka**Komunikační kruh:** S dětmi se v kruhu přivítáme a povíme si, jaký máme dnes den a jak se cítíme. Položím před ně obrázek smutného káčátka a ptám se dětí, co je napadá, když vidí tento obrázek a co bude tedy tématem pro dnešní den.**Řízená činnost:** Dětem budu vyprávět příběh O ošklivém káčátku. *„Na rybníce nedaleko vesnice seděla kachní máma, která netrpělivě vysedávala vejce, ze kterých se měla každou chvíli vyklubat káčátka. Najednou se ozvalo „křup“. Kachna se podívala pod sebe, když v tom najednou uviděla krásná žlutá káčátka. Všimla si ale, že jedno je docela jiné než ta ostatní. Bylo celé šedivé a poněkud nemotorné. Se všemi káčátky se vydala do nedalekého statku, ve kterém měly svůj příbytek. Jak si tak společně kuřátka kráčela, to jediné šedivé pořád zakopávalo a padalo na ostatní. „Ty jsi tak nešikovné! A navíc nejsi vůbec hezké!“, směla se mu káčátka. Šedivé káčátko bylo velmi smutné. Když dorazily na statek, všechna káčátka i s maminkou kachnou se seběhla k nádobě s vodou. To šedivé se jako jediné k vodě nedostalo, protože ho ostatní velmi ošklivě odstrkávala a kachna se ho vůbec nezastala. Rozhodlo se proto, že poprosí psa Alíka, jestli by se nemohlo trochu napít od něho. Ten ho ale ani nevyslechl a okamžitě začal na káčátko štěkat. To se zaleklo, rozplakalo a uteklo. Kolem si to kráčely slepice a káčátko slyšelo, jak si štěbetají: „Jé, podívejte. Takhle ošklivé káčátko jsem ještě neviděla. A jak se mu motají nohy. To je teda pěkný nešika.“. „Mohu se u vás prosím napít?“, zeptalo se káčátko. „To jsi teda uhodlo!“, odpověděly slepice a začaly do káčátka zobat a vyhánět ho. Káčátko si řeklo, že raději uteče ze statku pryč a najde někoho, kdo ho bude mít rád takové, jaké je. Vydalo se tedy na cestu kolem rybníka, kde plavaly 2 krásné labutě. Káčátko se bálo, že se mu budou také smát, a tak se schovalo do křoví, kde se trochu prospalo. Když se ráno vzbudilo, stály nad ním labutě, které mu říkaly: „Ty jsi ale krásné káčátko, jak to, že jsi tu tak samo opuštěné?“. Káčátko jim vyprávělo vše, co zažilo. Labutě mu nabídly, že může zůstat s nimi a že se o něj postarají. Kuřátko bylo velmi šťastné a souhlasilo. Labutě ho objaly svými křídly a káčátko se poprvé v životě cítilo spokojeně.*

Po přečtení příběhu se děti ptám: Líbila se vám pohádka děti? Myslíte si, že se zvířátka chovala ke káčátku správně? Jak se kuřátko cítilo? Líbilo by se vám, kdyby se k vám takhle někdo choval? Co kdybychom si na tuto pohádku zahrály?

Děti si rozdělí role a všichni si zkusí být káčátkem. Pozoruji, jak se chovají během hraní negativních i pozitivních rolí. Poté navrhnou dětem, jestli si pohádku zdramatizujeme znovu, ale tak, aby na sebe byli všichni hodní.

Reflexe: Sedneme si na koberec do kruhu a povídáme si, jak se jim daný příběh hrál. Ptám se dětí, jak se jim hrály negativní role, jestli se jim líbilo, když na něj byl někdo zlý. Myslíte si, že je správné, když ostatní ubližují druhým? Jak bychom se měli chovat, abychom nikomu neubližovali? Co dělat, když nám někdo ubližuje?

Třetí den

Cíl: Dítě přepraví pohádku O Ošklivém káčátku

Dítě předvede emoci podle jejího pojmenování

Dítě během dramatizace improvizuje a vede rozhovor s ostatními

Motivace: Příběh O Ošklivém káčátku

Komunitní kruh: Připomeneme si různé emoce prostřednictvím pohybové hry „Na káčátko“. Děti se budou pohybovat po třídě jako káčátka do rytmu tamburíny. Jakmile přestane hrát tamburína, učitelka řekne např.: smutek a děti předvedou smutná káčátka. Hra trvá tak dlouho, dokud si děti nezkusí různé emoce.

Řízená činnost: Přepravíme si s dětmi příběh O Ošklivém káčátku, o kterém jsme si povídali předchozí den. Tento den se zaměříme především na chování dospělých zvířat, konkrétně dospělé kachny. Položím dětem otázku, zda si myslí, že se kachna zachovala vůči svému šedému káčátku správně. Věděla vůbec, že káčátko něco trápí? Třeba by tento příběh skončil úplně jinak, kdyby káčátko povědělo vše mamince... Zkusíme si naši pohádku znovu zahrát, ale trošku pozměníme jeho průběh tak, aby se káčátko svěřilo mamince v takové situaci, kdy je mu nějakým způsobem ubližováno. Děti tak budou muset změnit chování všech zvířat. Cílem je, aby přišly samy na to, jak říct nejen ostatním sobě rovným (káčátko vs. ostatní káčátka), ale především dospělým (kachna, pes, slepice), že se jim nelíbí jejich chování. Povedou mezi sebou rozhovory, díky kterým zkusí přijít na to, jak je důležité komunikovat s dospělými o svých pocitech, protože dokážou spoustu věcí ovlivnit, a především zamezit dalším případným konfliktům.

Reflexe: Povídáme si o tom, jak se dětem příběh hrál, když musely samy měnit celé role postav, zda to pro ně bylo snadné, zda nastala nějaká situace, ve které si nevěděly rady...případná reflexe vychází z odpovědí dětí.

Čtvrtý den

Cíl: Dítě nakreslí konflikt, který musel někdy řešit

Dítě vypráví o svém zážitku

Dítě řekne možné řešení konfliktu

Dítě k sobě najde dvojici se stejným obrázkem

Motivace: Malování obrázku

Komunitní kruh: S dětmi si sedneme na koberec. Řeknu jim, že nás na začátek dne čeká důležitý úkol. Každý si vzpomene na nějakou situaci, kdy na něho byl někdo zlý, něco se mu nelíbilo, zkrátka kdy se necítily dobře a musely s někým řešit nějaký problém...a každý tuto situaci nakreslí.

Řízená činnost: Jelikož si budeme povídat o tématu konfliktů, začneme zvesela a zahrajeme si pohybovou hru na princip pexesa. Po třídě rozmístím kartičky se smajlíky. Úkolem dětí bude vybrat si jednoho smajlíka a najít k sobě kamaráda do dvojice se stejným obrázkem. Poté si sedneme zpět na koberec a každý bude povídat o svém obrázku, co nakreslil a proč. Poslouchám příběhy dětí a ptám se jich, jak daný problém řešily, jak se cítily, zda jim v řešení někdo pomohl, nebo si se vším poradily samy. Navrhnu ostatním, abychom si jednotlivé situace společně zahráli a ukázali si, jak by každý z nich daný konflikt řešil. Děti se vystřídají v různých rolích a předvedou vhodné varianty řešení.

Reflexe: Představte si, že k nám teď přišel nový kamarád, který vůbec neví, jak by si poradil s nějakým konfliktem. Zkuste mu říct vaše rady, které mu mohou pomoci...

Pátý den:

Cíl: Dítě vyjmenuje alespoň 3 emoce, o kterých jsme si v průběhu týdne povídali

Dítě pozná náladu hrané písničky

Dítě sladí pohyb a výraz do rytmu písničky

Dítě vybarví dané situace podle pokynu

Dítě reflektuje aktivity z celého týdne

Motivace: Poslech písniček

Komunitní kruh: Tento den začneme emočním tancem. Děti uslyší písničky v různých náladách. Cílem této pohybové hry je rozpoznat konkrétní náladou a sladit s ní svůj pohyb. Např. děti uslyší píseň s danou melodií a sladí s ní pohyb- mohou skákat, smát se, mávat rukama apod.

Řízená činnost: Poslední den si s dětmi zopakujeme vše, s čím jsme se za celý týden setkali. Dám dětem papír s obrázky, na kterých jsou různé situace a vyjádření emocí. Jejich úkolem bude samostatně rozpoznat pozitivní obrázek, u kterého vybarví zeleně pravý dolní roh, negativní naopak červeně. Až budou mít děti svou práci hotovou, sedneme si zpět na koberec, kde budou samostatně obrázky položené. Jednotlivé obrázky si společně popíšeme a zkontrolujeme, zda je děti vybarvily správně. Zároveň si vezmeme červenou a zelenou obruč, do kterých děti jednotlivé obrázky budou pokládat.

Reflexe: Jak se vám dneska samostatně pracovalo? Dokázaly jste rozpoznat všechny emoce? Řekněte každý jednou větou, co vás na tomto týdnu nejvíce bavilo? Která aktivita vás naopak vůbec nebavila?

7 REALIZACE VZDĚLÁVACÍHO PLÁNU

Realizace prvního dne

Komunitní kruh: S dětmi jsme si sedli na koberec a společně se přivítali. Nejdříve jsme začali konverzaci tím, kdy děti vyprávěly, jak se měly o víkend a co zažily. Načež jsem navázala otázkou, jak se mají dnes. Doprostřed kruhu jsem položila obrázky se smajlíky a společně jsme si je všechny pojmenovali. Poté si každé dítě vybralo jednoho smajlíka s takovou náladou, kterou aktuálně prožívalo. Většina dětí se cítila šťastně a fajn, ve dvou případech děti ukázaly, že se cítí unaveně a hladově.

Řízená činnost: Řízenou činnost jsme začali aktivitou, kdy jsem dětem říkala různé emoce, které následně předváděly. Začaly jsme radostí. „*Děti, jak se chováte, když máte z něčeho radost?*“ Děti se smály, pobíhaly po třídě, poskakovaly, jásaly a objímaly se s kamarády. Poté jsem se jich zeptala, zda je to pro ně příjemné cítit se radostně a všechny nahlas souhlasily. Na otázku, co jim v poslední době udělalo nejvíce radost, odpověděly např.: *Když mi rodiče koupili novou hračku. Že mám ve školce kamarády. Že jsem dostal k Vánocům drona. Mám radost, že půjdu dnes odpoledne na hřiště....*

Další emoci, kterou předváděly, byl smutek. Všem dětem se najednou změnil výraz v tváři. Měly smutné oči, někdo si i lehl na zem a nedělal vůbec nic, někdo naopak předváděl i pláč. „*Z jakého důvodu býváte nejvíce smutné?*“. Nejčastějšími odpověďmi byly, že dětem rodiče nekoupí hračku. Zajímavě odpověděla jedna dívka, která je nejvíce smutná z toho, když musí být doma sama. Na odpovědi děti jsem navázala otázkou, jak by se zachovaly ke kamarádovi, který by byl smutný. Jako první odpověděl chlapec. „*Dal bych mu facku*“. Načež se všichni chlapi začali smát. Zeptala jsem se ho, jestli si myslí, že by to kamaráda rozveselilo, když by mu takhle ublížil. Bylo vidět, že se chlapec za svou odpověď styděl a sám se omluvil. Proto jsem se ho zeptala znovu, jak by kamarádovi pomohl. Odpověděl, že by ho vzal na jeho oblíbené hřiště. Ostatní děti by smutného kamaráda vzaly například do cukrárny nebo do svého pokojíčku. Když jsem viděla, že se během předvádění smutku objevil i pláč, hned jsem to zmínila. „*Všimla jsem si, že Klárka předváděla i pláč...co vás naposled rozplakalo?*“ Jako prvním důvodem, které některé děti zmínily, byla jejich maminka. Poté ale děti upřesnily, že pláčou, když je na ně někdo ošklivý nebo když jim někdo něco rozbije. Tato odpověď se objevila nejčastěji. Někdo naopak odpověděl, že

plakal, když mu píchali ucho nebo když spadl z kola. Děti v těchto situacích utěšují zejména rodiče nebo sourozenci. Samy děti utěšují například své kamarády nebo sourozence.

Dále jsme si ukázali další emoci, vztek. Děti předváděly, jak se chovají, když jsou našťvané. Kluci vzali do ruky plastové kostky a hodili s nimi o zem. Někdo začal naopak jen křičet a dupat. V jednom případě se objevilo i kopnutí do zdi. Děti však tuto emoci slovně popsat nedokázaly. Je pro ně daleko jednodušší konkrétní emoci předvést, než o ni jen mluvit, což se mi potvrdilo ve všech případech znázorňování emocí. Dokázaly však říct různé důvody jejich vzteku. Např. „*Naštve mě, když uklízím knihovnu a spadne mi kniha na zem a rozbije se*“. „*Mně našťve, když mi ségra rozbije tablet*.“ „*Já jsem našťvaná, když mi ségra bere moji oblíbenou panenku a já si s ní chci zrovna hrát*.“ Na závěr jsem se dětí zeptala, co dělají proto, aby je vztek přešel. „*Dám si zmrzlinu*.“ „*Natrhám si květiny*.“ „*Já se jdu pomazlit s maminkou a ona mě utěší*.“

Předposlední emoci, kterou děti předváděly, byl strach. Děti se nejvíce shodovaly v tom, že se bojí bouřek a tmy. Některé z děvčat se bojí například pavouků a kluci v konverzaci zmínili i hraní virtuálních her, ve kterých se bojí, že je někdo zabije. Nikomu však strach není příjemný a děti dokázaly vyjmenovat několik způsobů, jak ostatním pomoci, když mají z něčeho strach. Např. „*Když se ségra bála jít panu doktorovi, objala jsem ji a řekla jsem jí, že to nic není a určitě to bude zase dobrý*.“

Poslední emoci byla láska. Všechny děti se v tento moment objímaly a radovaly. Většinou dívky dokážou své emoce projevit a zmínily, že často říkají někomu, že je mají rády. Kluci naopak odpověděli, že to nikomu neříkají. „*Myslíte si, že je někdo na světě, koho nemá nikdo rád? Je mu příjemně v tu chvíli?*“ Opět se projevil již zmíněný chlapec, který řekl, že tomu člověku určitě je příjemně. Ostatní děti s ním vůbec nesouhlasily. Společně jsme se shodly na tom, že je velmi důležité umět projevit své city, ať už jsou pozitivní či negativní.

Naši práci jsme společně reflektovali hraním skupinových scének. Děti se rozdělily do 3 skupin, načež si každá vybrala jednu emoci, kterou zahrála. První skupina děvčat si vybrala lásku. Zahrály si na maminku, tatínka a miminko. Společně si užívaly výlet v zoologické zahradě a radovaly se. Druhá skupina si vybrala vztek. Byla to skupina chlapců, která předvedla hraní her na mobilu, kdy se jim nepodařilo vyhrát společný souboj. Třetí skupina si vybrala radost a přehrály takovou scénku, kdy si společně užívaly koncert zpěváka Marka Ztraceného, na kterém jedna z děvčat o víkendu byla. Na úplný závěr jsem se dětí zeptala, co jim na dnešním dni líbilo nejvíce a zda mají stejnou náladu, jako měly na začátku rána.

Děti nejvíce zaujalo hraní scének a převádění emocí. Všichni byli na závěr řízené činnosti stále šťastní, ačkoliv u některých se již projevila únava.

Realizace druhého dne

Komunitní kruh: S dětmi jsme si přivítali naši třídní písničkou a všichni jsme si řekli, jaký máme dnes den a jak se cítíme. Uprostřed kruhu ležel obrázek šedivého káčátka a děti přemýšlely, o čem si dnes budeme povídat.

Řízená činnost: Řízenou činnost jsem začala čtením pohádky O Ošklivém káčátku. Děti si lehly na koberec a bedlivě poslouchaly. Čtený příběh jsem doplňovala různými otázkami, aby je pouhé poslouchání nenudilo a bylo pro ně více zajímavé. Po přečtení jsem dětem navrhla, zda si nechtějí tento příběh dramaticky ztvárnit. Děti souhlasily a jich úkolem bylo rozdělit si role. Překvapilo mě, že si příběh pamatují velmi dobře, i takové pasáže, kdy mezi sebou zvířata vedla rozhovory. Po zahrání jsme si opět sedli na koberec a já se zeptala dětí, zda si myslí, že se některá zvířata zachovala ke káčátku ošklivě a proč. Děti okamžitě zvolaly, že se zachovala špatně kachní máma, slepice, pes i ostatní káčátka. Zkrátka všichni, kromě labutí, které káčátko přijaly mezi sebe. Děti se shodly na tom, že se káčátko určitě cítilo velmi smutně a možná že i plakalo. Abychom z toho ani my nebyli smutní, zahráli jsme si tento příběh znovu tak, aby se mezi námi neobjevila žádná zlost a zloba. Děti se všech rolí zhostily velmi pozitivně, nakonec změnily celý děj a příběh skončil tak, že celý statek oslavoval narození všech káčátek a všechna zvířátka se spolu veselila.

Reflexe: V kruhu jsme si sedli a já se zeptala, jak se dětem pohádka hrála a zda se jim více líbila první verze, nebo ta druhá. Samozřejmě odpověděly, že se jim hrála lépe jejich předělaná varianta. „*Děti, a jak bychom se tedy měli chovat, abychom nikomu neubližovali?*“ Odpovídaly např.: *Nebudu nikomu nadávat. Nebudu nikomu brát jejich oblíbenou hračku, třeba panenku. Nerozbiju mému bráchovi tablet, protože to by ho pak naštvalo*“ ...

Děti si díky této aktivitě uvědomily, že naše nevhodné chování k někomu může mít velmi závažné následky. Leckdy danému člověku ubližujeme, aniž bychom si to mnohdy uvědomily. Každý z nich řekl alespoň jednou větou, jak se k někomu nechovat zle. Bylo také zmíněno, že proto máme naše třídní pravidla, kterými bychom se měli všichni řídit a každý den myslet na jejich dodržování.

Realizace třetího dne

Komunitní kruh: Dnešní den jsme začali pohybovou aktivitou. Hrála jsem v rytmu tamburíny a děti běhaly jako káčátka libovolně po herně. Jakmile jsem však hrát přestala, řekla jsem např.: „Vidím všude smutná káčátka.“ A děti chodily pomalu, mračily se, dělaly smutné oči. Zkrátka změnily svoji náladu. Poté jsem opět začala hrát a děti běhaly. „Vidím tady veselá káčátka“. Během představování této nálady se děti chovaly prakticky stejně, jelikož běhaly, skákaly a smály se. Takto jsme vystřídaly ještě našťavaná káčátka, hladová, milující a unavená. Po zahrání této hry jsme si sedli na koberec, aby se děti vydýchaly.

Řízená činnost: S dětmi jsme si zopakovali příběh, který jsem jim četla předešlý den. Mnoho si toho zapamatovaly a každý přispěl alespoň jednou větou. Takto jsme dali dohromady celý příběh. Obrátila jsem se na děti s otázkou, zda vůbec kachní máma věděla, že káčátko něco trápí. Řeklo jí to? Děti chvíli váhavě přemýšlely, ale poté odpověděly, že jí to neřeklo a uteklo. *A co ostatním zvířátkům na statku? Svěřilo se někomu?* „*Ne, řeklo to až labutím u rybníka*“, odpovědělo jedno z dětí. Navrhla jsem proto, abychom si pohádku zahráli ještě jednou. Ale tak, aby se káčátko nebálo říct všem na statku, jak se cítí. Překvapilo mě, jak se do toho děti s odhodláním pustily. Samy si rozdělily role tak, aby si každý zkusil být káčátkem. Všechny děti se v konkrétních situacích chovaly různými způsoby, např.: „*Já ale nejsem ošklivý, jenom jsem šedivý.*“ „*Neštěkej na mě prosím, Alíku, chci se jenom napít.*“ „*Maminko, nelíbí se mi, jak se ke mně chovají bráškové.*“ Co mě překvapilo nejvíce, bylo, že i jako dospělá zvířata děti projevily emoce a dokázaly si vcítit do druhého. Káčátku během rozhovorů například řekly, že je mrzí jejich chování a omluvily se. Během hraní těchto rolí nedošlo k tomu, že by se k sobě děti chovaly zle tak, jako to bylo v původním příběhu.

Reflexe: Po dramatizaci jsme si z hlediska komunikace srovnali oba příběhy. Děti povídaly, jak se jim hrálo, když se k ostatním chovaly ošklivě a naopak, když se jim svěřily a byly k sobě milé. Poté jsem různými otázkami směřovala spíše na samotné děti a jejich zkušenosti s tím, když se svěřují ony svým rodičům nebo jiným osobám, zda se poté cítí lépe nebo naopak hůř, zda jim dospělí pomůžou...

Realizace čtvrtého dne

Komunitní kruh: Děti jsem seznámila s tématem pro dnešní den. Budeme řešit různé konflikty. Nejdříve jsme si zahráli hru na princip pexesa. Po herně jsem rozmístila kartičky smajlíků, které děti znaly již z pondělního dne. Jejich úkolem bylo, aby si každý vybral jednu kartičku a našel k sobě kamaráda se stejným obrázkem. Společně si pak ve dvojici konkrétní emoci pojmenovaly. Děti se několikrát vystřídaly a tato hra je velmi bavila. Proto jsem jim navrhla, že si ji můžeme zahrát znovu po odpoledním odpočinku.

Řízená činnost: Jelikož nás dnešní den čekaly konflikty a jejich řešení, odebrali jsme se ke stolečkům, kde jsem dětem zadala úkol, který zněl. *„Většinou kreslíme pouze takové věci, které se nám líbí. Dneska ale uděláme výjimku. Včera jsme si ukázali, ve kterých situacích si káčátko nevědělo rady a muselo řešit nějaký problém. Zkuste se zamyslet, kdy jste i vy musely něco podobného řešit a nakreslete to. Potom si o tom budeme povídat“* Děti si ke kreslení vybraly pastelky nebo jen obyčejné tužky. Když měly všechny děti hotovo, vrátili jsme se i se svými obrázky zpět na koberec. Každý řekl jednou větou, co nakreslil. Nejvíce se objevoval konflikt z prostředí školky, kdy si děti braly navzájem hračky, nebo si křičely do ucha či rozbíjely výtvary ze stavebnice. Pár jedinců nakreslilo situace, ve kterých přišli do konfliktu se svými sourozenci v domácím prostředí. Zeptala jsem se jich, jak daný konflikt řešily, jak se cítily a zda si ho dokázaly vyřešit samy. Kluci většinou odpověděli tak, že toho druhého například uhodili nebo na něj začali křičet. V tomto případě jsme si zodpověděli otázku, zda byla v danou situaci reakce správná a zda by ji někdo vyřešil jinak. Kdo chtěl, mohl nám s kamarádem ukázat, jak by to vyřešili právě oni. Během hraní nedošlo k žádnému agresivnímu chování, všichni se snažili řešit vše domluvou.

Reflexe: Abychom si užitečné rady pro řešení konfliktů zopakovali a vstúpili do paměti, řekla jsem dětem: *„Představte si, že k nám do Sluníček přišel nový kamarád, který si vůbec neví rady, jak nějaký problém vyřešit. Co byste mu poradily?“* Odpovědi dětí zněly:

„Řekla bych mu, aby někomu řekl, aby toho nechal.“

„Může to říct třeba někomu dospělýmu.“

Mnoho dětí si však tuto situaci nedovedlo představit. Odpovídaly spíše tak, že ony samy musí řešit konflikt právě s novým kamarádem. Proto jedno z dětí odpovědělo tak, že bychom s ním měly zopakovat naše třídní pravidla. Zvolila jsem tak jinou metodu reflexe. Každý jednou větou řekl, co by udělal v případě neshody s někým.

Realizace pátého dne

Komunitní kruh: Poslední den v týdnu jsme začali tancem, kdy jsem dětem pouštěla různé písničky, do jejichž rytmu se pohybovaly. Samozřejmě že souvisely s emocemi s náladami, se kterými jsme se zabývali celý týden.

- Mravenčí ukolébavka-děti si lehly na zem a dělaly, že odpočívají a spí. (únava)
- Tři čuníci-děti poskakovaly, pochodovaly, zpívaly, tleskaly do rytmu (radost)
- Když se zamiluje kůň-děti se chytily za ruce a chodily po herně, objímaly se (láska)
- Pod dubem za dubem-děti se nenápadně plížily a v rychlé části písničky utíkaly (moment překvapení)
- Smutná písnička-děti chodily po herně malátně a tvářily se neutrálně, leckdo i smutně (smutek)

Řízená činnost: Dnešní řízenou činnost jsme zahájili u stolečku. Rozdala jsem dětem papír s různými situacemi. Samostatně měly rozpoznat, zda se jedná o pozitivní situaci, nebo negativní. Určili jsme si také barvy, kterými budeme vybarvovat pravé dolní rohy u každého z obrázku. Pozitivní situaci vybarvily zeleně, negativní naopak červeně. Kdo si nevěděl rady, mohl poprosit kamaráda o radu. Když měli všichni hotovo, sedli jsme si na koberec a obrázky pojmenovali. Určili jsme si také jejich správnost. Jeden obrázek, konkrétně kdy chtěl jeden pán pomoci druhému, dokázalo pouze jedno dítě správně rozpoznat a vyhodnotilo jej pozitivně. Ostatní v obrázku viděli jisté negativum, kdy si myslely, že pán nechce druhému pomoci, ale spíše mu ublížit. Ostatní situace děti vybarvily správně. Před sebe jsme si položili zelenou a červenou obruč a během pojmenování si obrázků jsme je rovnou třídili na pozitivní a negativní. V průběhu třídění jsme zjistili, že v každé obruči je stejný počet obrázků. Na závěr jsme se věnovali pouze těm negativním. Snažili jsme se přijít na to, jak z té špatné situace udělat správnou. Např. na obrázku, kdy jeden chlapec křičí na druhého, děti řekly, že by bylo správné, aby jeden kluk nekřičel na druhého a potom by se ho ten druhý nemusel bát.

Reflexe: Nejdříve jsme si zhodnotili dnešní aktivity. Dětem se pracovalo samostatně dobře a úkol byl pro ně vcelku jednoduchý, ačkoliv se někteří ve svých odpovědích lišili.

ZÁVĚR

V bakalářské práci byly teoreticky zpracovány základní informace o agrese a agresivitě, které se v dnešní době často vyskytují i mezi dětmi předškolního věku. Cílem této práce bylo vytvořit týdenní vzdělávací plán zaměřený na prevenci agresivního chování dětí ve věku 5-6 let, který byl později realizován v Mateřské škole Mirošov. Denní činnosti byly zaměřeny na různé oblasti - emoce, řešení konfliktů a komunikace s dospělými. Každý den byl naplánovaný podle přesného režimu dětí. Tento plán byl cíleně vytvořen pro děti předškolního věku, proto si myslím, že pokud by byl směřován na děti mladší, musel by být jistě upraven dle jejich individuálních potřeb a náročnosti.

Téměř všechny naplánované činnosti byly postaveny na prožitcích a zkušenostech dětí, často jsme využívali metodu hraní rolí, ve kterých děti dokázaly projevit vlastní názor a pohled na věc. V rámci prevence měl každý možnost na sebevyjádření. Mnohdy se stalo, že jsme aktivity během řízené činnosti protáhly, proto jsem do toho nikterak nezasahovala a vnímala to jako určité plus, že děti aktivity baví a mají k tomu stále co říct. Celkově se velmi osvědčila práce s příběhem, kterému děti porozuměly a v důsledku toho dokázaly pochopit různé emoce nebo chování lidí. Jelikož cílem celého týdne byla prevence agresivního chování, bylo prakticky v režii dětí, jak se k daným úkolům postaví. Prostřednictvím hraní rolí a povídání si o svých zážitcích si samy děti zkusily, jak předcházet určitým konfliktům nebo samotnému agresivnímu jednání. Konkrétní dny jsme vždy po řízené činnosti reflektovali. V rámci reflexe jsem se dětí účelně ptala takovými otázkami, z jejichž odpovědi vyplynulo jisté preventivní poučení.

Hned první den, kdy jsme si s dětmi povídali o emocích, došlo k takové situaci, kdy jeden chlapec užíval jisté formy agrese. Naštěstí nedošlo k přímé agresi v kolektivu dětí, na otázku, jak by reagoval v konkrétní situaci, uvedl fakt, že by dal někomu facku, z čehož vyplývalo jisté agresivní chování. Ačkoliv mě jeho reakce zamrzela a zároveň překvapila, na druhou stranu měly děti možnost vidět přesně takové chování, kterému se společně chceme vyvarovat a v rámci prevence jsme si povídali o tom, proč by bylo toto chování špatné a jak bychom se k situaci postavili tak, aby bylo správné. Děti se také v rámci hry dokázaly vcítit do situace druhých a uvědomit si, že každý z nás je skutečně jiný a naše reakce jsou zcela

individuální. Děti se zamyslely nad emocemi druhých a nad tím, že i jejich chování může ovlivnit to naše a naopak.

Během celého týdne se děti setkávaly s různými projevy emocí, ať už pozitivními nebo negativními. Je proto důležité si tyto emoce uvědomit a umět s nimi pracovat. Emoce je třeba rozvíjet, a proto si myslím, že právě mateřská škola je tím správným prostředím, ve kterém dostanou dostatečný prostor pro vyjádření. Abychom dokázali předcházet konfliktům, je třeba děti dobře znát. To je předpokladem pro vyvarování se nevhodnému chování, jehož řešení je mnohdy obtížné, ať už kvůli příčinám, nebo samotným okolnostem v kolektivu dětí. Jako pedagogové bychom ale neměli dopustit to, aby v sobě děti jakékoliv emoce, zejména ty negativní, potlačily. I ty k našemu životu patří, jen je důležité umět je správně pojmenovat, uvědomit si je a určitým způsobem s nimi pracovat. Emoce je třeba rozvíjet, a proto si myslím, že právě mateřská škola je tím správným prostředím, ve kterém dostanou dostatečný prostor pro vyjádření.

Během výzkumu se mi potvrdil fakt, že při řízených činnostech není důležité jet striktně podle plánu, ale nechat všemu volný průběh. Zejména během reflexí jsem vycházela z toho, co jsme daný den prožili a jak děti odpovídaly. Se všemi dětmi ve třídě bylo skvělé pracovat, vždy daný úkol pochopily a s chutí se do něho pustily. Tento výzkum mě obohatil v mnoha zkušenostech. Vždy jsem se bála řešit v mateřské škole taková témata, která nejsou mnohdy příjemná a těžko se o nich mluví, zejména dětem. Během působení ve třídě Sluníček jsem se setkala s určitými projevy agrese, kterých bych se dříve zřejmě zalekla. Po nastudování literatury a bližším poznání dětí vím, jak využít různé metody pro usměrnění tohoto chování a jakým způsobem jim lze předejít.

RESUMÉ

Bakalářská práce je zaměřena na agresi a agresivitu u dětí předškolního věku. V teoretické části je velmi podrobně charakterizován vývoj dítěte předškolního věku. Dále jsou vysvětlené pojmy agrese a agresivity a její druhy. Zmíněné jsou především i faktory ovlivňující agresivní chování u dětí předškolního věku. V závěru teoretické části jsou uvedeny projevy i příčiny toho chování projevující se u dítěte v mateřské škole.

V praktické části byl vytvořen vzdělávací týdenní plán, který je zaměřený na prevenci agresivního chování. Byl realizovaný s dětmi předškolního věku v mateřské škole, proto je zde realizace podrobně popsána.

SUMMARY

The bachelor thesis is focused on aggression and aggressiveness in preschool children. In the theoretical part, the development of the preschool child is characterized in great detail. Furthermore, the concepts of aggression and aggressiveness and its types are explained. Above all, factors influencing aggressive behaviour in preschool children are also mentioned. At the end of the theoretical part, the manifestations and causes of the behavior manifested in the preschool child are given.

In the practical part, an educational weekly plan has been developed which is aimed at preventing aggressive behaviour. It was implemented with preschool children in kindergarten, therefore the implementation is described in detail here.

SEZNAM LITERATURY

ANTIER, Edwige. *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2.

ERKERT, Andrea. *Hry pro usměrňování agresivity: 100 námětů pro činnosti s dětmi ve věku od 3 do 8 let*. Vyd. 2. Přeložil Dana LISÁ, přeložil Anna VESELÁ, ilustroval Cornelia MENICHELLI. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-885-2

FROMM, Erich. *Anatomie lidské destruktivity: můžeme ovlivnit její podstatu a následky?*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-232-4.

HERGENHAN, Anton. *Agresivní dítě?: systemické řešení problémového chování*. Přeložil Michaela ŠKULTÉTY. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1279-9.

KLUSÁK, Miroslav. *Morální vývoj školáků a předškoláků: paradigmatické výzvy dle Jeana Piageta*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2325-2.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2310-5.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-486-9.

NAVRÁTIL, Stanislav a Jan MATTIOLI. *Problémové chování dětí a mládeže: [jak mu předcházet, jak ho eliminovat]*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3672-3.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. *Psychologie dítěte*. Vyd. 5., V nakl. Portál 4. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-263-8.

SVOBODA, Jan. *Agrese a agresivita v předškolním a mladším školním věku*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0603-3.

SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

VERDICK, Elizabeth a Marjorie LISOVSKIS. *Jak přežít, když mě všechno štve: rádce pro děti, které jsou vznětlivé a neumějí udržet emoce na uzdě*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0595-1.

SEZNAM OBRÁZKŮ A PŘÍLOH

Obrázek 1-Děti ukazující svoji náladu podle smajlíků.....	I
Obrázek 2-Děti ukazující svoji náladu podle smajlíků.....	I
Obrázek 3-Vybarvené situace.....	II
Obrázek 4-Chlapec vyplňující papír se situacemi.....	II
Obrázek 5-Děvče vyplňující papír se situacemi.....	II
Obrázek 6-Nakreslený konflikt	III
Obrázek 7-Nakreslený konflikt	III
Příloha 1-Obrázek smajlíků.....	IV
Příloha 2-Situace.....	V

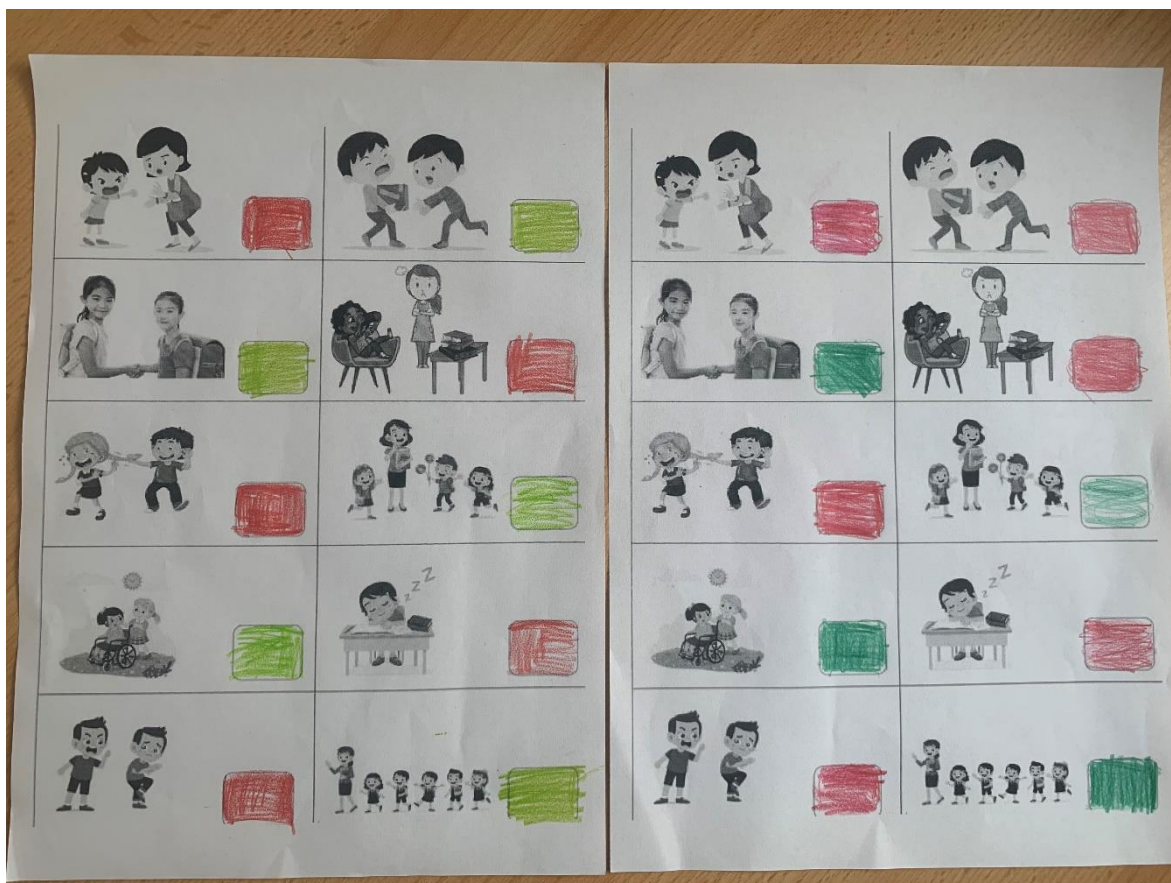
OBRÁZKY A PŘÍLOHY

Obrázek 1-Děti ukazující svoji náladu podle smajlíků

Obrázek 2-Děti ukazující svoji náladu podle smajlíků

Obrázek 3-Vybarvené situace

Obrázek 4-Chlapec vyplňující papír se situacemi

Obrázek 5-Děvče vyplňující papír se situacemi

Obrázek 6-Nakreslený konflikt-bratr strčil chlapce do promočené louky

Obrázek 7-Nakreslený konflikt-sestra roztrhla sestře vyrobený papírový peníz

Příloha1-Obrázek smajlíků

		
Fine	Good	Tired
		
Sad	Sick	Angry
		
Hungry	Thirsty	Sleepy
		
Scared	Happy	Confused

Příloha 2-Situace

 <input data-bbox="638 560 798 694" type="text"/>	 <input data-bbox="1236 560 1396 694" type="text"/>
 <input data-bbox="638 884 798 1019" type="text"/>	 <input data-bbox="1228 884 1388 1019" type="text"/>
 <input data-bbox="638 1198 798 1332" type="text"/>	 <input data-bbox="1236 1198 1396 1332" type="text"/>
 <input data-bbox="638 1512 798 1646" type="text"/>	 <input data-bbox="1236 1512 1396 1646" type="text"/>
 <input data-bbox="622 1814 782 1948" type="text"/>	 <input data-bbox="1236 1814 1396 1948" type="text"/>